

In Holland staat een Huis...

Deborah Paadman

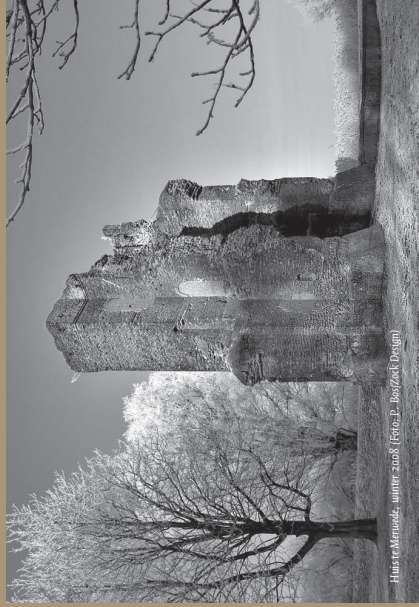
Op 29 januari 2011 is het zover: vanaf dan is de tentoonstelling Riddersporen, Herinneringen aan het Huis te Merwede, te zien in Het Hof. Maar waar gaat het over? Want het Huis te Merwede is toch anno 2010 een ruïne buiten de stad!

Al in de 17de en 18de eeuw sprak de ruïne enorm tot de verbeelding van schilders. Het lag ook heel idyllisch, aan de rivier de Merwede. Dat bleef zo in de 19de eeuw.

Dagjesmensen trokken naar de ruïne toe om er te wandelen, waarbij ze via het klaphekje achter de ruïne de dijk, langs polders met grazende koeien konden volgen. Kinderen konden er verstoppertje spelen en met hun ouders picknicken. Ook was hier voor jongeren een mooie plek om te zwemmen, want het strandje bij de ruïne lag direct aan de rivier. De ruïne bleef tot begin 20ste eeuw bestaan als 'recreatieoord' voor de Dordtenaren. In 1903 kon je zelfs 'watterochties' hier maartoe maken met de veerdienst Fop Smit.

Over dit romantische bestaan viel echter een schaduw met de komst van de elektriciteitscentrale in de jaren '50 van de vorige eeuw. Die verrees vlak naast de ruïne en van de weilanden met grazende koeien bleef niets over. Ook het omliggende gebied werd industrieel in rap tempo. Wie de ruïne nu bezoekt moet moeite doen om de charme van de plek nog te zien, komende langs gevangenis 'De Dordtse Poorten', een rij geparteeerde vrachtwagens en een insteekhaven voor chemische vrachtwagens.

Maar daarachter ligt nog altijd, verscholen in het groen, dat eens roemruchte

Huis te Merwede, zomer 2008 (Foto: P. Bos/Zodi Design)

Zo zag het huize Huis te Merwede er mogelijk uit (Reconstrctie: P. Bos/Zodi Design)

Imagie van ca. 8 cm breed, arm met roofgloed, pijl en doerboord haer (Collectie: Erfgoedmuseum DIERP)

Huis te Merwede

oort was 't een burcht voor Hoeken in de clinch met Kabeljauwen uit de stad, een hoektoren is al wat er van rest: de hoeksteen van een middeleeuwse samenleving

de lijnen van het fundament zijn aangebracht maar voor de rest wordt het gebouw in 't hoofd van de beschouwer telkens opnieuw weer opgetrokken uit het spul waarmee je luchtkastelen bouwt

Pieter Breman

(indirect) een rol speelden in het politieke bestuur van het graafschap Holland. Deze edellieden waren aanvankelijk van lage afkomst, maar klonnen omhoog op de sociale ladder, doordat ze in de gunst stonden bij hogere heren. Van hen kregen ze dan ook de heerlijkheid van de Merwede en een verdedigbaar woonhuis in leen. Grond en rechten van de heren van Voorne, het huis van de heren van Parten en Strijen.

Huis te Merwede, waaraan zoveel Dordtenaren goede jeugdherinneringen bewaren.

Riddersporen in bronnen

Ooit was die ruïne een huis dat er omgeveer uitzag als kasteel Loevestein. Er woonden voorraanstaande mannen, ridders, die

Dit conflict, een voortzetting van de Hoekse en Kabeljauwse twisten die al ruim 50 jaar speelden, leidde in 1418 tot het beleg van Dordrecht. Dat pakte niet goed uit voor de aanhangers van Jacoba en het Huis te Merwede, want het verhaal gaat dat een meneer woedende Dordtenaren (aanhangers van Jan VI van Beieren) zich op het huis stortte en dit te gronde richtte. In ieder geval hebben opgelopen, maar de genaadeslag zal het Huis te Merwede in 1418 veel schade kwam in 1421, toen de overstroming van de St. Elisabethsvloed het huis isoleerde en voorgoed onbewoonbaar maakte.

De bouw van een kastel (Miniatuur uit de Bible Historiale, 12-13de eeuw)

De oudste vermelding van een 'heer van de Merwede' is uit 1243. Het huis wordt pas voor het eerst rond 1304 vermeld. Waarschijnlijk is het gebouwd door Heer Daniel IV, die rond 1278 werd geboren. Na hem erven Daniel V, VI en VII het leen met het huis. Maar met Daniel VII stierf in 1403 de laatste mannelijke Van de Merwede uit. Hij had wel een dochter, Margriet. Zij erfde het huis, maar door haar huwelijk met Willem van Brederode kwam het in andere handen. Van Brederode was aanhanger van Jacoba van Beieren (Hoeks) die in conflict was met haar oom Jan VI van Beieren (Kabeljauws). Hoewel zij haar vader, graaf Willem VI van Holland, was opgevolgd toen die overleed, kreeg haar oom het graafschap Holland toegewezen van de Duitse keizer en dat zette kwaad bloed.

Riddersporen in archeologie

Die ruïne aan de Merwede is het oudste stenen gebouw van Dordrecht. De

Ridders (Miniatuur uit de Code Manesse, 1305-1310)

nieuwsgierigheid naar de sporen van bestaan van de ridders leidde in de jaren '40 van de vorige eeuw tot een archeologisch onderzoek. Het was eigenlijk – in oordogstijd – een werkverschaffingsproject, in opdracht van toenmalig directeur Van Buuren, van de Bouw- en Woningdienst van de gemeente Dordrecht. Als voorman in het veld werd metselaar Visser aangenomen. Het onderzoek stond onder toezicht van een ambtenaar van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg, Renaud, later professor in de kastelenkunde.

De opgraving legde funderingen van torens en woomeertrikken bloot en muurwerk van (beer)kelders. Renaud kwam tot de conclusie dat er sprake was van twee huizen. Het eerste werd waarschijnlijk in het laatste kwart van de 13de eeuw gebouwd, maar dit door overstromingen verzakte huis moest al kort voor het midden van de 14de eeuw worden vervangen. Het nieuwe huis werd groter en de zware woontoren (donjon), waarvan nu het restant nog overeind staat, werd gebouwd.

Ode aan het Huis

De tentoonstelling is een vervolg op de restauratie van de ruïne eerder dit jaar en de publieke wens om alles wat met het huis en de heren te maken heeft levendig te houden. Waarom? Omdat het voor veel Dordtenaren, niet in de laatste plaats diegenen met de achternaam 'Van de(t) Merwe(de)', te maken heeft met trots op Dordrecht en hun afkomst.

Erfgoedcentrum DIEP laat tijdens de tentoonstelling ondermeer de gebruikvoorwerpen zien die deze Dordtse voorvaders meer dan 600 jaar geleden in hun handen hadden. Het gaat om aardewerk, maar ook om delen van wapentuig en enkele zeer bijzondere vondsten, zoals een uit metaal gegoten insignebroche en één van Europa's oudste blokhuiten. Ook zullen veel foto's, prenten en tekeningen waarop de ruïne is afgebeeld worden getoond. En speciaal voor de tentoonstelling wordt een virtueel rondwandeling (filminimatie) gemaakt. De bezoeker ziet een reconstructie van het (tweede) Huis te Merwede, zowel van buiten als (gedeeltelijk) van binnen.

Met deze tentoonstelling verschijnt ook het boekje *Riddersporen*, in de reeks *Verhalen van Dordrecht*. In dit boekje trakteert auteur Nicky Klaas de lezers op meer achtergrondinformatie.

Kom naar de tentoonstelling en schuif letterlijk aan en 'dineer mee' met de heren

van de Merwede: vanaf 29 januari tot en met 26 juni 2011 in Het Hof

Bouwsporen

Christine Wejts

Wat bij een bezoekje aan de ruïne van het Huis te Merwede als eerste opvalt, is het ruitvormige patroon van groen verglasaalde veldbrandstenen in de muur van de woontoren. Boven de 1125 graden smelt het porseuze oppervlak van de steen in de bakoven en in combinatie met zouten in de klei levert dit een groen 'glazuur' op. We weten niet of dit ruitpatroon in het muurwerk vooraf werd ontworpen, of ter plaatse door de bouwmeester werd geïmproviseerd.

Maar niet alle bouwsporen zijn zo bijvoorbeeld eens omhoog. Dan zien we dat de ramen aan de buitenkant er anders uitzien dan aan de binnenkant. Zo lijkt het onderste smalle venster in de gevel die je bij aankomst ziet, niet meer dan een smalle klijkspleet. Maar aan de binnenzijde blijkt dezelfde venster veel breder te zijn. Dat is opzettelijk zo gemaakt, zodat het daglicht optimaal naar binnen kon vallen. Aan de binnenkant kon het venster waarschijnlijk worden afgesloten met een binnenluik. Sporen van luiken aan de buitenkant zijn niet gevonden.

En dan het venster op de verdieping. Ook hier is meer te zien; binnen heeft (links) een half

Ruitvormig patroon van groen verglasaalde stenen (foto: N. Klaas)

Uitsnede uit bekering van Redant (Roghman, 1647) (Collectie Erfgoedcentrum DIEP)

Daglant van het venster op de eerste verdieping van de westgevel (foto: P. Bos)

vensterbankje gezeten, wat nog net blijkt uit een paar afgebrokkelde stenen. Op een prent van Roghman uit 1647 is het vensterbankje echter nog gaaf en onbeschadigd. In de dagkanten van het venster zijn nog vijf gaten op een rij te zien. Hier heeft vermoedelijk trailewerk gezeten, in de bovenste helft is een glasponning zichtbaar. Hierin zat waarschijnlijk glas in lood. Tijdens de opgravingen zijn hier van kleine stukjes teruggevonden. Let ook eens op de kleine vierkante steentjes in de hoeken van de muren en vensters. Dit zijn klezoorjes (kwart-bakstenen) die van de middeleeuwen tot de 17de eeuw speciaal als hoekoplossingen werden gebruikt. Tijdens de tentoonstelling zal het volledige bouwhistorische rapport tegen kostprijs te verkrijgen zijn bij Het Hof.

Linkspagina: Ansichtkaart uit het begin van de 20ste eeuw (Collectie Erfgoedcentrum DIEP)